

Jiří Wolker (29. 3. 1900 Prostějov – 3. 1. 1924 Prostějov)

Český básník.

Jiří Wolker pocházel z **měšťanské rodiny** dobře situovaného bankovního úředníka. Byl **mnohostranně nadaný** a navíc již od dětství čerpal pro svůj život řadu různorodých podnětů. Doma i na **prostějovském gymnasiu** byl veden ke kulturně bohatému životu naplněnému literaturou a hudbou, prázdniny trávil v rodinné vile na Olomoucku – na významném poutním místě **Svatý Kopeček** s monumentálním barokním chrámem –, byl členem **skautského oddílu** vedeného zakladatelem českého skautingu Antonínem Benjaminem Svojsíkem (a v letech 1916 – 1917 se tu zúčastnil 2 letních táborů na Českomoravské vrchovině).

Wolker od školních let psal básně a vedl si deník, Soustavně literárně tvořil od svých 17 let, do r. 1920 si vyzkoušel množství literárních žánrů i stylů, než našel svou svébytnou polohu. Studoval **práva v Praze**, kde se zapojil do literárního života (navštěvoval také Šaldovy přednášky na filozofické fakultě). Byl členem sdružení moderní kultury **Devětsil** (společně s Vítězslavem Nezvalem, Jaroslavem Seifertem, Vladislavem Vančurou aj.) ale odešel odtamtud na protest proti malé politické angažovanosti skupiny. V jeho politických názorech se spojovalo přirozené tíhnutí ke **katolickému křesťanství**, vycházející již z dětských let, s **levicovou orientací** (podobně jako u jiných autorů: Jindřicha Šimona Baara, Otokara Březiny, F. X. Šaldy...). Hlásil se k proletářskému umění – uměleckému proudu živému po První světové válce v souvislosti se vstupem širokých dělnických vrstev do povědomí veřejného života, což souviselo s obecným obratem euroamerické společnosti doleva. Wolker dokázal proletářské umění obhajovat i v teoretických statích. Byl členem **komunistické strany**.

Wolker se stal v povědomí české literární veřejnosti **básníkem dospívání a mládí**. Jádro jeho díla se vejde do pouhých **dvou básnických sbírek**, z nichž každá zachycuje jednu z poloh přerodu chlapce v dospělého mladého muže.

Sbírka **Host do domu (1921)** vidí svět, v němž převládá harmonie a pozitivní city člověka vůči okolí i lidí k sobě navzájem. Potřeba prosté lásky a sounáležitosti je líčena stylizovaně dětskýma očima, přičemž cena této mezilidské blízkosti je hodnocena již poučeným dospělým pohledem.

Sbírka **Těžká hodina (1922)** je naplněna vědomím dramatickosti a tragičnosti světa, založeného na sociálních rozdílech, které produkují negativní emoce a jež lze překonat kolektivismem a vírou v lepší budoucnost.

Wolkerův styl ovšem měl také odpůrce (např. Karla Čapka) a boj o hodnotu Wolkerovy tvorby se stal **prvním velkým generačním sporem v české literatuře 20. století**. Kritici vyčítali Wolkerovi jednak nejasněnou autorskou pozici či stylizaci na hranici mezi dětstvím a dospělostí, jednak malou osobní zkušenost s opravdovým životem těch nejchudších. Mládež si ovšem Wolkeru cenila pro jeho schopnost nahlížet svět mladistvými očima a přinášet do něj filozofické reflexe.

Wolker trpěl **tuberkulózou** a navzdory léčebným pobytům (mj. v tatranských sanatoriích) na ni **zemřel ve věku pouhých 24 let**.

Podle jeho básnické sbírky **Host do domu** se nazýval významný literární časopis 60. let, dnes jej následuje časopis **Host**. V Prostějově se každoročně koná soutěž ve studentské recitaci **Wolkerův Prostějov**.

Některá díla:

Básnické sbírky **Host do domu (1921)**, **Těžká hodina (1922)**; v ní básnická skladba **Svatý kopeček**, vytvořená metodou pásma volných asociací – inspirace surrealistickou básní *Pásma* od francouzského básníka Guillauma Apollinaira);

Teoretická stat' Proletářské umění (1922); spolu s Karlem Teigem).

Host do domu

(1922)

Chlapec

Pokora

Stanu se menším a ještě menším,
až budu nejmenším na celém světě.

Po ránu, na louce, v létě
po kvítku vztáhnou se nejmenším.
Zašeptám, až se obejmou s ním:
„Chlapečku bosý,
nebe dlaň o tebe opřelo si
kapičkou rosy,
aby nespadlo.“

Poštovní schránka

Poštovní schránka na rohu ulice,
to není nějaká lečjaká věc.
Kvete modře,
lidé si jí váží velice,
svěřují se jí docela,
psaníčka do ní házejí ze dvou stran,
z jedné smutná a z druhé veselá.

Psaníčka jsou bílá jako pel
a čekají na vlaky, lodě a člověka,

Žně

Slunce je veliký básník
a napsalo krásnou báseň
zlatým perem
na naši zem.

Muži bez kabátů,
ženy s červenými šátky,
děcka na mámině sukni
přes celý den
jen
čtou a čtou a čtou.

Na kopečku nad polem
také já chci říkat tu báseň,
volat,
aby stařecci v dědině až na práh vyšli

aby jak čmelák a vítr je do dálek rozesel,
– tam, kde jsou srdce,
blizny červené,
schované v růžovém okvětí.

Když na ně psaní doletí,
narostou na nich plody
sladké nebo trpké.

Poznámka:

blizna – svrchní část pestíku (střední části květu), slouží k zachycení pylových zrněk.

a slyšeli, co slunce napsalo,
ale slova jsou tak veliká,
že neprojdou mými ústy,
a jen cítím, že jsem:
klas v řadě,
písmeno,
vykřičník!

Poznámka:

dědina – v moravských nářečích *vesnice*.

Host do domu

Host do domu

Tvé vlastní srdce to bylo, co řeklo ti: Lazare,
vstaň!
a já s tebou vyšel jsem z kamenné světnice.
Zaradovali jsme se oba velice,
když jsme našli nové a dovedné ruce na svém
těle,
zemi jsme do nich uchopili převesele
a země byla těžká jako práce modrookých
havířů
a země byla slavná jako rodinná kamna při
večeři.

Na kamenném chodníku
poznáš svátek nejlépe.
I my jsme jej poznali a proto půjdeme
na pouť k svatému světu.
Však my už cestu docela dobře najdeme,
vždyť ne hvězda jediná,
ale hvězd tisíce
dobře nás povedou na všechny strany od
bílého měsíce,
protože se na všech stranách narodila
pacholátka.

Na konci dědiny
rostou tiché květiny,
ale tu v předměstí
roste jen bída a neštěstí.
Pod obrazem umučené rodiny
petrolejová lampa věčně svítí.
S hladovými se chceme nasytiti, –
zde je naše první zastavení.
Do prázdných talířků oči své k noclehu
položíme,
z krve a ze sazí básničku vystavíme,
básničku jako velikonoční svíci,
bílou, svítící, potěšující,
o cestě k ráji.

Lidé
lidem
dveře
otvírají.

Host do domu –
– a ještě někdo.

Poznámky a vysvětlivky:

havíři – horníci; **Lazar** – v Novém zákoně muž, jehož Ježíš Nazaretský vzkřísil z mrtvých; **pacholátka** – chlapečci.

Jiří Wolker: Těžká hodina

Těžká hodina

A.M. Píšovi

Přišel jsem na svět,
abych si postavil život
dle obrazu srdce svého.

Chlapecké srdce je písnička na začátku,
plán pro zámek, který bys lidem jak milé dal
k svátku,
ale mužovo srdce jsou ruce a mozoly,
které se krví svou do cihel probolí,
aby tu stála alespoň skutečná hospoda u
silnice
pro ušlé poutníky a pro poutnice.

Dnes je má těžká hodina.
Chlapecké srdce mi zemřelo a sám v rakvi je
vynáším,
a zemřelým trpě, trpím i tím,
které mi v prsou se roditi počíná.
Dnes je má těžká hodina;
jedno srdce jsem pohřbil a druhé ještě nemám,

sesláblý úzkostí, sesláblý samotou
marně se bráním studeným stěnám
pokoje svého
uštěpačného.

Milenčin dopise, lampo, kniho kamarádova,
věci zrozené z lásky, světla a víry,
dnes při mně stůjte a třikrát mi věrnější buďte,
když zůstal jsem na světě sirý,
a modlete se,
aby mi narostlo srdce statečné a nesmlouvavé,
a věřte dnes za mě, že tomu tak bude,
a věřte dnes za mě, že postavím
dle obrazu jeho
život člověka spravedlivého.

Já mužné srdce ještě nemám,
sám v těžké své hodině;
a proto nevěřím.

Poznámky a vysvětlivky:

Antonín Matěj Píša (1902 – 1966) – český básník a publicista.

Balada o nenarozeném dítěti

Nejdřív se na sebe usmáli,
potom se do sebe zamilovali
u lucerny na nábřeží,
kde voda běží a běží
a lidé stojí, jako by odrazem světla na ní byli.
Nakonec se spolu políbili.

Milenci jsou lidé bohatí,
pokladů mají, že jich nelze vypočítati:
ruce, oči, prsa a ústa.

„Za město, má milá,
vede cestička bílá
a za městem hluboko v obilí
se zelené meze zrodily.
Tam poklady své spočítáme,
tam si je věrně odevzdáme,
aby nám neshořely

nebo neodletěly
jako ptáci
ohniváci.“

Za město šli a večer už byl,
o lásku nadarmo nikdo neprosil;
i mladí se smějí milovat,
i chudí se smějí milovat,
z lásky se člověk narodil,
za město šli a večer už byl.

Zprvu se bránila,
zprvu se bála,
nakonec se ale přece odevzdala.

Proč bych mu tělo své nedala,
tělo své z krve a života,
když jsem mu srdce už dala,
své srdce z krve a života?

Láska je žena a muž,
láska je chleba a nůž.
Rozřízl jsem tě, milá má,
krev teče mýma rukama
z pecnu bílého.

Když nohy domů se vracely,
daleko bylo od dveří k posteli,
když noc hoří, peřiny nehřejí,
té noci na srdci se jí
dětská ústa narodila.
Té noci plakaly čtyři holé stěny,
že těžko, těžko bude dát
hladovým ústům krajíc ukrojený.

Měsíc nad městem svítící
se třikrát naplnil a dvakrát has,
když po třetí hasl nad černou ulicí,
dětská ústa k srdci promluvila:
Maminko milá,
já jsem láska,
která by ráda se narodila!

Když to slyšela,
k milému běžela.
Pokojík jeho byl smutný a studený
jak těžká hlava mezi slabými rameny.

Když se to oba dověděli,
na pelest sedli.
Tiší byli, bledí byli,
k lásce a zabití sbírali síly.

„Dnes
naše srdce, milá má,
a ostatních srdcí tisíce
jsou jenom na půltu hospodské sklenice.
Stačí se zpítí zahořklým rtům.
Nalili krev jsme a vypili rum.
Statisíce lidí se milovalo,
žádné dítě se nenarodilo z nich,
– ni naše se nesmí narodit.
To není hřích,
to je jen bída.“

Slunce už nesvítí,
hvězdy už nezáří,
odešli k lékaři
milenci dva.
Tam nevede cesta bílá a měkká,
tam se jde po schodech z kamene

a v čekárně se čeká,
dlouho a dlouho se čeká,
až dveře strašlivě zavřené
se otevrou pohledem žlutým a kosým
a řeknou: Prosím!

Lékař měl ruce z karbolu
a slova z ledu:
„Nemocné ženy léčit nedovedu,
spravuji jenom zlámané věci.“

Blůzičku svlékl,
prsty jí na prsa bubnoval
smuteční pochod.

Ó ženo,
slyšíš ten hlas,
co na prsu hořel ti?
Teď naposled zakřičel ještě.
Teď zhas.

On zatím stál,
u dveří, na prahu pokoje stál.
Však oči jej zradily a nestály s ním,
křečovitě kráčely za její bolesti,
za její bolesti, za vozem pohřebním,
kola skřípěla, podzimmím vítr vál.
Udělal jsem to já?
Já jsem to udělal.

„Podej mi, můj milý, ruku,
až půjdem po schodech dolů.
Už nejsem statečná a budu plakati,
že z bohatství všeho
mně v kapse zbyla jen lahvička eumenolu,
že jsem jen rána,
mrtvými rukama dítěte zobjímaná.

Já nejsem žena,
já jsem hrob.
Dvě oči na mně stojí, jako dvě svíčky,
co na podzim hoří za dušičky,
a nikdo se nade mnou nemodlí.
I žena chce svět lepší a jinačí
a žena jen pláče, když ruce na to jí nestačí.“

Večer
mnoho milenců smutných je,
že to, co žít mohlo, nežije,
a mnozí ani smutní nejsou,
protože to nedovedou.

Slunce na zemi svítilo
a stromy zůstaly lysé,
lidé se na zemi milují

a láska nenarodí se.

Nenarodí se?

Poznámka:

eumenol – druh bylinného léku, používá se při gynekologických potížích; **karbol** – fenol; látka s antiseptickými účinky, používá se ve zdravotnictví a vytváří typický nemocniční pach.

Tvář za sklem

Kavárna „Bellevue“ je říše
stavěná z hudby, tepla a plyše,
z oken má vysoké průhledné hranice,
které ji dělí od zmrzlé ulice.

Dnes jako jindy páni si za stoly sedli,
důstojní páni a vznešené dámy
ústa si probodli úsměvy, kravaty drahokamy
a v teple, hudbě a v plyši
noviny na oči posadili si,
aby přes tyto brejle z papíru viděli,
že svět je veselý, protože sami jsou veselí
v kavárně „Bellevue“.

Když tu tak seděli teple a ctihodně
s rukama vyžehlenýma,
tu stalo se, stalo, – ne zcela náhodně, –
že na okna skleného tenoučkou hranici

přítisk tvář člověk, který stál v ulici,
výrostek zpola a zpola muž,
a pohledem ostrým a chladným jak nůž
prořízl okno a vbod se v tu nádheru,
v číše a valčík, v zrcadla pro milenky,
v břicha a teplo, fraky a peněženky,
a zůstal v nich trčeti čepelí,
i když ty oči dvě zmizely.

Tenkrát se stoly staly
náhrobky mramorovými,
pohřbení šťastlivci se usmívali
mrtvolně mezi nimi,
sklepníci v šatech smutečních
z šedého kouře věnce nosili,
před okny žila ulice, bída a sních,
za okny civěly mohyly
v kavárně „Bellevue“.

Poznámka: Bellevue [belví].

